

RECENZIE

KODAJOVÁ, Daniela – MACHO, Peter a kol. *JOZEF MILOSLAV HURBAN – OSOBNOSŤ V SPOLOČNOSTI A REFLEXII*. Bratislava: VEDA, 2017, 448 pages. ISBN 9788022416078.

DOI: <https://doi.org/10.31577/histcaso.2020.68.4.8>

V súvislosti so slovenským národným hnutím v 40. rokoch 19. storočia sa vžilo všeobecné pomenovanie štúrovci a i keď sa spomínajú jeho najvýznamnejší predstavitelia, zvyčajne sa tak deje v prirodzene spojenom trojlístku Štúr – Hurban – Hodža. Nepochybne je práve Ľudovít Štúr najslávnejšou osobnosťou danej generácie, avšak životné osudy ostatných dejateľov boli minimálne tak pozoruhodné a na uchopení národného konceptu v geografickom-kultúrnom prostredí budúceho Slovenska mali rovnako ľví podiel. Stopercentne to platí aj o Jozefovi Miloslavovi Hurbanovi, ktorý podľa slov Daniely Kodajovej a Petra Macha, editorov najnovšej kolektívnej monografie venovanej tejto osobnosti, stojí v onom trojlístku väčšinou v strede, akoby chránený dvoma druhmi. Hurban však pritom zďaleka nebol utiahnutou osobnosťou, ktorú by bolo nutné kdesi chrániť, ba práve naopak.

Predkladaná publikácia, do ktorej prispelo svojím dielom dvadsaťdva slovenských vedcov, to zjavne dokladá. Taktovku nad jej realizáciou prevzala spomínaná dvojica historikov z Historického ústavu Slovenskej akadémie vied Daniela Kodajová a Peter Macho. Publikácia je rozdelená do šiestich častí, ktoré čitateľa prevedú rôznymi odtieňmi osobnosti národného buditeľa, ale tiež aj otázkami jeho miesta v národnej pamäti a reflexii Hurbanovej pôsobnosti neskoršími generáciami.

Úvodná časť nazvaná *Hurban a doba nacionalizmu* mapuje Hurbanove vystupovanie a kontakty v polovici 40. rokov 19. storočia, najmä s ohľadom na vyvrcholenie národno-emancipačných snáh počas revolúcie. Daniela Kodajová vo svojej kapitole prezentuje mnohokrát opomínaný vzťah medzi súkromným životom a verejným pôsobením, ktorý sa aj v Hurbanovom prípade ukazuje byť zdrojom mnohých interesantných zistení. Je jasným dôkazom, že analýzu politického, publicistického, či dokonca vojenského pôsobenia jednotlivca nemožno oddeliť od jeho rodinného, či minimálne osobného života. Pri otázke vzťahu zotrval aj Peter Podolan, hoci v prípade jeho kapitoly ide o konkrétny vzťah dvoch osobností. Postoj Jána Kollára voči romantickej generácii býva často prezentovaný v radikálnom svetle, najmä teda negatívne radikálnom. No aj napriek mnohým názorovým nezhodám medzi Kollárom a Hurbanom ani dynamika ich vzťahu nenarušila celoživotne trvajúcu úctu. Fenomén medzikonfesionálnych vzťahov leží v centre pozornosti Tomáša Adamčíka, ktorý skúmal vzťah katolíckych duchovných k Hurbanovi ako lídrovi revolučného vojska v rokoch 1848/1849. Posledným príspevkom v tejto časti je kapitola Rastislava Moldu reflektujúca Hurbanove aktivity v rámci spolku Matica slovenská. Poukazuje nielen na váhu jeho osobnosti v spolkových aktivitách (napr. jeho pozícia ako vyslanca na zahraničných cestách), ale napríklad aj praktické problémy jeho angažovanosti spojené s pracovným vyťažením či chabou infraštruktúrou.

Druhá časť zanecháva Hurbana ako politického aktivistu a prezentuje skôr jeho ideový svet, ktorý bol úzko prepojený s jeho farským povoláním. Aj preto nesie názov *Hurban – kňaz, teológ, cirkevný historik*. Radoslav Hanus však hneď v úvodnej štúdií dokazuje spomínané tvrdenie D. Kodajovej, že nie je možné odlúčiť jedno účinkovanie od druhého, čo sa napríklad ukázalo v Hurbanovom zásadnom proteste proti projektu zjednotenia luteránov a kalvínov do jednej protestantskej cirkvi. Viedli ho k tomu nielen vieroučné rozdiely, ale tiež silná etnická pozícia maďarského obyvateľstva v radoch reformovanej cirkvi. Martin Kováč zas približuje čitateľovi osobný vzťah k postave Jána Lešku, evanjelického farára, ktorý bol nielen Hurbanovým bratom v službe, ale najmä osobným priateľom. V súvislosti s romantickou generáciou často spomínané využívanie historických motívov a vnímanie minulosti ako lineárnej progresie s možnosťou naplniť vznešené ciele analyzoval vo svojom texte Dušan Škvarna. Vychádzal pritom najmä z rozsiahlej publikačnej činnosti J. M. Hurbana, ktorý rovnako považoval historický rozmer za dôležitý prvok poznania.

Aj nasledujúca časť pod názvom *Hurban – spisovateľ a dramatik* zreteľne poukazuje na neoddeliteľnosť Hurbanových všestranných aktivít. Marcela Bednárová vo svojom texte analyzovala jeho vzťah k prírode, ktorý dokonca niesol až známky dobovo veľmi populárneho panteizmu. Paradoxom však je, že sám Hurban sa k tomuto ideovému prúdu vyjadroval skôr negatívne a duchovno, ktoré vnímal v prírodnom prostredí, vždy reflektoval len ako nižšiu formu vyjadrenia metafyzického duchovna, ktorého zhmotnením bola kresťanská viera. Tomáš Horváth nepriamo nadväzuje na kapitolu D. Škvarnu tým, že svoju pozornosť sústreďuje na prozaickú tvorbu J. M. Hurbana. Tá bola majoritne založená na historických motívoch, v čom opäť vidieť snahu o nacionalistickú agitáciu skrz vytvorenie slovenskej literatúry. Fakt, že v Hurbanovom prípade nešlo o žiadnu lacnú tvorbu, ale v jeho prácach možno vnímať niekoľko textových dimenzií reflektujúcich dobové aj všeobecné aspekty spoločnosti, ba dokonca, že jeho literárna tvorba zasiahla aj vývin literárnych žánrov ako takých, dokázala Dana Hučková vo svojom príspevku analýzou textu *Korytnické poháriky*. Záverečný text tohto oddielu je venovaný Hurbanovej dramatickej tvorbe, ktorej prisudzoval veľký význam a dokonca sám prezentoval potrebu založenia národného divadla. Ako píše Juliana Beňová, pre Hurbana bolo divadlo skvelým nástrojom širokej agitácie a netreba zabúdať ani na fakt, že práve v divadelnom prostredí spoznal svoju manželku Annu Jurkovičovou.

Jozef Miloslav Hurban však nebol produktívnym len na poli prozaickej či dramatickej tvorby, ale svoju autorskú a zostavovateľskú stopu zanechal aj ako prispievateľ-encyklopedista, či ako vydavateľ. Tejto jeho činnosti je venovaná štvrtá časť publikácie nazvaná *Hurban – redaktor, vydavateľ, autor encyklopedických hesiel*. Kapitola Jany Pácalovej prezentuje Hurbana ako horlivého redaktora literárneho almanachu Nitra, ktorý však kvôli akútne nedostatku kvalitného obsahu často musel vyplňať aj textami, ku ktorým bol sám pomerne kritický. O Hurbanovom podiele na českom (Riegrovom) Slovníku naučnom píše vo svojej práci Zuzana Kudzbelová. Podrobne mapuje dosiaľ viac-menej opomínanú, ale o to zaujímavejšiu aktivitu, vďaka ktorej sa Hurban stal nielen súčasťou významného diela, ale najmä získal bohatú sieť cenných kontaktov.

Zatiaľ čo v kapitolách prvých štyroch častí publikácie bol sám Hurban akoby hlavným hýbateľom deja, tak posledné dva oddiely sú venované najmä reflexii jeho osob-

nosti a miestu v historickej pamäti. Štvrtá stať s názvom *Hurban v reflexii nasledujúcich generácií* prináša tri rozdielne pohľady na Hurbanove pôsobenie. Najprv sa v texte Magdaleny Bystrzak čitateľ dozvie nové informácie o dosiaľ nespracovanom vzťahu literárneho kritika Alexandra Matušku k štúrovskej generácii. Alica Kurhajcová sledovala zaujímavý fenomén maďarského pohľadu na Urbana a príslušníkov dobrovoľníckeho vojska z revolučných rokov. Ako východisko jej poslúžili texty Adolfa Péchanyho a Lajosa Steiera, dvoch autorov so zreteľnou provládnu orientáciou. Učebniciam, teda špecifickému textu, ktorý ma nezameniteľné miesto v edukačnom procese, a teda aj významný dopad na širokú spoločnosť, venovala pozornosť Adelaida Mezeiová. Jej analýza učebníc slovenského jazyka, literatúry a dejepisu jednoznačne poukázala na heroické postavenie Urbana v národnom naratíve, obzvlášť vo vzťahu k politickým a vojenským udalostiam rokov 1848/1849.

Záverečná časť, ako vyplýva aj z jej názvu *Hurban a pamäťové inštitúcie. Média, miesta pamäti*, prináša najmä nové poznatky v spojitosti s Urbanovou prezentáciou a vnímaním v podmienkach slovenských pamäťových inštitúcií, ale aj v historickej pamäti ako takej. Prvej skupine, teda inštitúciám sa zvlášť venoval Ľuboš Kačirek, ktorý predstavil spôsob, akým je Urban dnes prezentovaný v dostupných expozíciách. Paradoxom je, že ani jedna z dvoch veľkých muzeálnych expozícií sa nenachádza na miestach, kde Urban priamo žil, či pôsobil, ale sú v Martine a na Myjave. Na druhej strane, miesto neoddeliteľne späté s Urbanom a jeho rodinou je predmetom štúdie Márie Smolákovovej, ktorá priblížila dejiny a súčasnosť objektu evanjelickej fary v Hlbokom, ktorá bola vyhlásená za národnú kultúrnu pamiatku. Práve v Hlbokom je aj miesto posledného odpočinku J. M. Urbana. Dodnes však v obci možno nájsť dve mementá: pôvodný hrob s náhrobníkom z roku 1892 a nový hrob, ktorého súčasťou je mohyla postavená podľa návrhu Dušana Jurkoviča. Okolnostiam budovania nového pietneho miesta aj slávnostnému preloženiu Urbanových ostatkov pri príležitosti stého výročia osláv revolúcie sa vo svojom príspevku venoval Tomáš Kowalski. Význam maľby v budovaní a komunikovaní národného naratívu analyzoval vo svojom príspevku jeden zo zostavovateľov publikácie Peter Macho. Predmetom jeho bádania bol známy obraz Andreja Kováčika, ktorý znázorňuje návštevu štúrovcov na Dobrej vode v roku 1843. Záverečným textom je príspevok Ivony Kollárovej, ktorá prezentuje zaujímavé a málo známe dokumenty spojené s osobnosťou Jozefa Milosava Urbana, ktoré sa nachádzajú v historických zbierkach Ústrednej knižnice SAV.

Recenzovaná publikácia sa vskutku zavdala svojmu podtitulu, ktorý znie *Osobnosť v spoločnosti a reflexii* a skutočne priniesla v dvadsiatich dvoch textoch široký obraz Jozefa Miloslava Urbana a jeho nezanedbateľnej stopy v príbehu národných dejín. Príspevky sa neobmedzili len na sumarizáciu už známych faktov, čo je občasným neduhom projektov venovaných osobnostiam, akou bol bezpochyby aj Urban, ale každý jeden z príspevkov prináša empirickým výskumom podložené nové poznatky a interpretácie. Či už k samotnému životu jednej z najvýraznejších postáv obdobia, keď sa formovala kategória slovenského národa, alebo aj k nemenej zaujímavej neskoršej reflexii jeho osobných rysov a verejných skutkov.

Oliver Zajac
(Historický ústav SAV, Bratislava)